

ХАРАКТЕРИСТИКИ ТЕСТОВОГО ЗАВДАННЯ ЯК ОДИН ІЗ СКЛАДНИКІВ ПРОЦЕСУ ТЕСТУВАННЯ З ПОЗИЦІЙ ІНТЕРАКЦІОНАЛЬНОГО ПІДХОДУ

Успішне оволодіння іноземною мовою безпосередньо залежить від ефективності процесу навчання цієї мови. Ефективність навчання, у свою чергу, зумовлюється управлінням, яке забезпечується контролем [1; 2; 6; 11]. У навчанні іноземної мови широкого розповсюдження набув тестовий контроль завдяки своїй здатності задовольнити основні вимоги, що висуваються до контролю, такі як об'єктивність, надійність, валідність, практичність та економічність [4, 273-274; 5, 105]. Саме тестовий контроль може виступати оптимальним засобом управління процесом навчання іноземної мови та підвищення ефективності всієї системи навчання іноземної мови в середній загальноосвітній школі. І саме з виникненням ідеї створення європейської спільноти проблема удосконалення контролю у навчанні іноземних мов набуває особливого значення.

Проблемі тестового контролю у навчанні іноземної мови присвячено багато розвідок, що охоплюють найрізноманітніші питання (Л.В.Банкевич, Ж.А.Вітковська, Ю.В.Головач, А.Ю.Горчев, І.І.Гутман, І.Я.Зимняя, В.О.Коккота, І.А.Рапопорт, С.Ю.Ніколаєва, О.П.Петращук, В.Л.Скалкін, О.П.Петренко, D.Alderman, J.Alderson, L.Bachman, J.Carroll, A.Palmer, P.Allen, C.Chapelle, D.Harris, J.Oiler та інші).

Теоретичні положення, визначені в цих дослідженнях, складають досить ґрунтовну загальну теорію тестового контролю у навчанні іноземних мов. Разом з тим залишаються не розробленими теоретичні основи тестового контролю у навчанні іноземних мов у середній загальноосвітній школі.

Тест з іноземної мови як елемент системи контролю функціонує в контексті, який визначається характером процесу тестування. Це означає, що розробка, використання, дослідження тесту з іноземної мови потребує особливостей процесу тестування.

Завданням нашого дослідження є аналіз внутрішніх механізмів процесу тестування з іноземної мови з позицій інтеракціонального підходу. Нагадаємо, що концептуальною основою даного підходу виступає ідея про взаємозв'язок та взаємодію, з одного боку, між складниками процесу іншомовної комунікації в реальних (позатестових) обставинах і під час виконання тесту (в тестових обставинах), а з іншого - між компонентами тесту і складниками процесу тестування.

Для того щоб результати тестування відображали дійсний рівень володіння тестованим іноземною мовою як засобом спілкування в

майбутньому реальному іншомовному оточенні, тест з іноземної мови в системі тестового контролю повинен запропонувати тестованому такі завдання, в яких моделюються позатестові обставини використання іноземної мови [9]. Для учнів середньої загальноосвітньої школи такими позатестовими обставинами, в першу чергу, буде виступати навчальний процес на уроці і вдома, а для деяких учнів це можуть бути й обставини реального життя (спілкування з носієм мови, листування з зарубіжним другом, перебування за кордоном, допомога дорослим в перекладі тощо). З цього випливає, що для розуміння природи особливостей процесу тестування його необхідно проаналізувати шляхом зіставлення складників іншомовної діяльності у процесі тестування та в процесі реального спілкування за схемою, запропонованою L. Bachman і A. Palmer [10, 105]. Згідно з цією схемою до складників процесу тестування, які підлягають аналізу, включаються: мовленнєва діяльність тестованого, характеристики тестового завдання та індивідуальні характеристики тестованого.

Мета нашої розвідки – охарактеризувати характеристики тестового завдання як одного із складників процесу тестування з позицій інтеракціонального підходу.

Під тестовим завданням (test task) у нашій роботі розуміється мінімальна складова частина тесту, яка передбачає вербально або невербально виражену відповідь тестованого. Кожне таке тестове завдання створює якусь лінгвістичну та екстралінгвістичну ситуацію, яка називається тестовою ситуацією або ситуацією тестового завдання. Ця ситуація представлена вербальним або невербальним стимулом (stimulus) [3]. У свою чергу, тестове завдання може передбачати одну або більше відповідей тестованого в залежності від кількості запропонованих йому для опрацювання інформаційних відрізків або пунктів тесту. Отже пункт тестового завдання (test item) є самодостатнім мінімальним відрізком вербальної або невербальної інформації, поданої в тестовому завданні для опрацювання.

В сучасній теорії тестування існують праці, в яких досліджується питання визначення критеріїв якості тестових завдань та їх класифікації [7, 8, 11 та ін.]. В цілях нашого дослідження ми будемо дотримуватись таких вимог щодо якостей тестового завдання в тесті з іноземної мови:

1. Важливо забезпечити такі якості тестового завдання, які були б адекватними природі мовленнєвого спілкування в реальній комунікативній ситуації і які б спонукали тестованого до демонстрації його природної мовленнєвої поведінки.

2. У тестовому завданні повинні враховуватись вербальний і невербальний компоненти спілкування, різні модальності сприйняття і подачі інформації, специфіка цілей, ситуації, учасники, соціальний аспект спілкування.

3. Тестове завдання повинно спрямовувати мовленнєву діяльність тестованого на отримання дискурсу, потрібного для досягнення цілей виконання тесту, тобто тестове завдання виступає засобом керування

процесом тестування шляхом моделювання заданої мовленнєвої поведінки тестованих.

4. Характер мовленнєвої діяльності тестованого може зазнавати впливу характеристик тестового завдання, причому ступінь впливу буде змінюватися в залежності від індивідуальних особливостей тестованого.

Проаналізуємо далі характеристики тестового завдання як одного із компонентів процесу тестування.

Проведений нами аналіз спеціальної літератури показав, що характеристики тестових завдань описуються в рамках їх класифікації. Існують різні підходи до класифікації тестових завдань. Так, наприклад, у працях вітчизняних авторів представлені класифікації, які відображають структуралістську психометричну концепцію тестування [5, 7 та ін.]. Характеристики тестових завдань тут не пов'язуються із специфікою здійснення мовленнєвого спілкування і їх класифікація носить формальний характер. Основними критеріями визначення типів тестових завдань виступають форма пред'явлення стимулу, форма пред'явлення відповіді, модальність стимулу і відповіді, мова стимулу і відповіді та характер відповідей за способом підрахунку результатів. Інші автори розрізняють типи тестових завдань за критерієм так званої клоуз - процедури і класифікують їх за характером модальності виконання - усної або письмової, наприклад, "тест - інтерв'ю", "розповідь", "читання вголос", "диктант", "клоуз-тест для читання" та інші [11].

З позицій комунікативного підходу тестове завдання розглядається як монолітне ціле, і автори виділяють узагальнені тестові завдання: "усне інтерв'ю", "зразок письмового мовлення", "множинний вибір" і "самооцінювання" [10] або "усна мовленнєва продукція", "множинний вибір" і "письмова продукція" [9]. У свою чергу, реалізація кожного із згаданих тестових завдань передбачає застосування конкретних прийомів тестування. Наприклад, "усна продукція" може передбачати такі прийоми як "читання вголос", "усна бесіда / інтерв'ю", "усний опис малюнка" тощо, а "письмова продукція" - "заповнення пропусків", "закінчення речень", "вірш" та інші.

Деякі автори класифікують тестові завдання за критерієм цілей та умов тестування і виділяють тестові завдання з різним ступенем дискретності-монолітності [11].

В цілях нашого дослідження необхідно вивчити й описати характеристики тестового завдання, в яких враховуються закономірності здійснення іншомовної мовленнєвої діяльності у спілкуванні, що, у свою чергу, забезпечує здатність тестового завдання спонукати тестованого до виявлення очікуваної мовленнєвої поведінки. Такий опис доцільно здійснити за схемою *test method facet*, запропонованою L. Bachman [9], в основі якої лежить концепція інтеракціонального підходу до тестування.

Відповідно до цієї схеми всі характеристики тестових завдань описуються за такими категоріями:

- характеристики сетінгу (*setting*);
- характеристики рубрик тесту (*rubrics*);

- характеристики подачі матеріалу (input);
- характеристики очікуваної відповіді (expected response);
- зв'язок між характером подачі матеріалу та очікуваною відповіддю.

Проаналізуємо компоненти кожної із згаданих категорій характеристик тестового завдання з урахуванням специфіки тесту з іноземної мови в різних видах тестування в системі тестового контролю у навчанні іноземних мов в середній загальноосвітній школі.

Характеристики сетінгу

Під характеристиками сетінгу розуміються фізичні обставини, в яких відбувається процес тестування. Ці характеристики включають опис фізичних умов тестування, учасників тестування, час виконання тестових завдань і /або всього тесту.

Серед фізичних умов проведення тестування виділяють такі: місцезнаходження приміщення, рівень зайвих шумів, температура та вологість повітря, освітлення приміщення і робочі місця тестованих. В ході наших експериментальних досліджень було підтверджено важливість дотримання фізичних умов, які необхідні для успішного виконання тесту тестованими.

Разом з тим, ступінь дотримання цих фізичних умов може дещо варіюватися залежно від виду тестового контролю, цілі тестування та значущості його результатів. Під час поточного контролю, наприклад, тестування проходить у звичайній класній кімнаті на уроці. Оскільки результати цього тестування є результатами низького статусу і не мають вирішального значення для академічної оцінки учнів, а використовуються вчителем для коректування методів і прийомів навчання, вважаємо, що в цих обставинах вплив фізичних умов на виконання тесту можна не враховувати.

Під час тематичного та рубіжного тестового контролю, який є офіційним і результати якого служать орієнтиром для вчителя при виставленні учню академічної оцінки навчальних досягнень в оволодінні іноземною мовою за відрізок навчання, очевидним стає дотримання більшості фізичних умов, необхідних для успішного виконання учнями тесту. Але, на нашу думку, робочі місця учнів можуть залишатися тими ж, які вони займають під час навчання.

Учасників тестування складають конкретний контингент тестованих та особи, які несуть відповідальність за коректність підготовки та проведення тестування.

Час виконання тесту - це час, на який призначено проводити тестування. Для успішності виконання тесту важливим є те, коли виконується учнями тест: уранці, вдень, в кінці або на початку їх робочого дня. При здійсненні поточного, тематичного та рубіжного тестового контролю тестування може проводитись за розкладом уроків іноземної мови, але з урахуванням найбільш прийняттого часу, яким є другий і третій уроки.

До характеристик рубрик тесту з іноземної мови в системі тестового контролю включаються ті, що обумовлюють структуру тесту, конкретного тестового завдання і порядок виконання цього завдання і тесту в цілому. До

характеристик рубрики відносяться: а) інструкції, б) структура тесту, в) розподіл часу, г) спосіб оцінювання відповідей тестованого (порядок нарахування балів).

В інструкції до тесту тестованому повідомляється процедура виконання тесту, цілі та об'єкти тестування, критерії оцінки відповідей. Отже мета інструкції тесту - забезпечити тестованому чітке усвідомлення всієї процедури тестування, послідовності виконання тестових завдань, характеру очікуваної відповіді, форми її фіксування на бланку для відповідей та критеріїв оцінювання цих відповідей.

Наступна рубрика - "Структура тесту" - показує, як поєднуються його частини та окремі тестові завдання в єдине ціле, тобто в якому вигляді тест пропонується тестованим. Структура тесту передбачає визначення а) кількості частин /тестових завдань у тесті як цілісності або в дискурсі, б) призначення кожної частини /тестового завдання як ознаки їх відмінності від інших частин /тестових завдань, в) послідовності пред'явлення тестованому частин /тестових завдань тесту і ступеня фіксованості порядку їх виконання, г) ступеня важливості і складності окремої частини /тестового завдання, д) кількості тестових завдань/пунктів у кожній частині тесту.

Рубрика "Розподіл часу" визначається часом (кількість хвилин, годин), відведеним на виконання конкретного тестового завдання, окремої частини тесту або цілого тесту. Розподіл часу залежить від цілей тестування і може бути обмеженим або необмеженим.

Рубрика "Оцінювання відповідей" визначає, яким методом здійснюється процедура оцінювання відповідей тестованих, як нараховуються бали і як числове значення отриманого балу співвідноситься з рівнем успішності виконання тестованим іншомовної мовленнєвої діяльності.

Характеристики подачі тестового матеріалу

Під подачею матеріалу розуміється пред'явлення тестованому інформаційного матеріалу, який міститься в даному тестовому завданні і який підлягає опрацюванню тестованим у процесі вирішення відповідного завдання для знаходження відповіді (рішення). Подача матеріалу у практиці тестування включає такі поняття як формат і характеристики мовного матеріалу.

Формат означає спосіб здійснення подачі матеріалу і характеризується такими параметрами як канал подачі, форма подачі, мова подачі, обсяг матеріалу, тип матеріалу, ступінь швидкості опрацювання матеріалу, спосіб опрацювання матеріалу.

Подача матеріалу передбачає наявність у тестовому завданні таких компонентів як мова та інформація. Мовний інформаційний компонент включає характеристики мовного і тематичного матеріалу. Зазначимо, що в тестах навчальних досягнень в системі тестового контролю у навчанні іноземної мови в середній загальноосвітній школі зміст мовного інформаційного компонента співвідноситься з програмним матеріалом з іноземної мови, що вивчається, та змістом базового підручника.

Характеристики мовного матеріалу або власне мови можуть бути організаційними та прагматичними. Організаційні характеристики стосуються складових елементів дотекстового і текстового рівнів. Прагматичні характеристики поділяються на функціональні та соціолінгвістичні.

Характеристики тематики тестового матеріалу передбачають визначення виду інформації, наприклад, особистої, навчальної, спеціальної, культурної, країнознавчої тощо.

Характеристики очікуваної відповіді

У будь-якій ситуації реального спілкування його учасники можуть, у певній мірі, передбачити особливості своєї мовленнєвої поведінки у процесі розгортання дискурсу. За умови виконання тесту очікувана відповідь тестованого - це мовленнєва дія, до якої його спонукає тестове завдання, тобто зміст і спосіб пред'явлення інструкції, зовнішнє оформлення завдання і характер подачі матеріалу. Поняття "очікувана відповідь" відрізняється від поняття "реальна відповідь", оскільки припускається, що тестований може не зрозуміти інструкцію або відповідати не так, як передбачалось розробниками тесту. В цьому випадку відповідь тестованого не виявить рівень сформованості тих умінь, які підлягали вимірюванню. По своїй суті очікувана відповідь тестованого повинна бути подібною до реальної, тому що вона "планується" заздалегідь у процесі розробки тесту. Для цього визначається її формат, тип і ступінь швидкості отримання її від тестованого [10].

Формат очікуваної відповіді визначає спосіб, яким вона повідомляється. Формат відповіді може бути описаний такими поняттями як канал, форма, мова, тип, обсяг та швидкість її видачі аналогічно опису формату подачі матеріалу.

В сучасному тестуванні виділяють такі типи відповідей: вибіркова (selected), обмежена (limited production) і розширена (extended production) [8]. Останні два типи відповідей можуть визначатись іншими термінами: конструйована і вільно-конструйована.

Взаємодія між подачею тестового матеріалу та очікуваною відповіддю

Опис характеристик тестового завдання передбачає також визначення характеру взаємозв'язків між подачею матеріалу та очікуваною відповіддю. Зв'язок цих двох компонентів передбачає певну спрямованість, спосіб та обсяг взаємодії між згаданими характеристиками подачі матеріалу та очікуваною відповіддю під час виконання тестованим тестового завдання.

Взаємодія між подачею матеріалу та очікуваною відповіддю виявляється в характері її спрямованості. Розрізняють три види тестових завдань залежно від спрямованості цієї взаємодії: а) завдання із зворотною спрямованістю (reciprocal tasks), б) завдання з незворотною спрямованістю (non-reciprocal tasks), в) завдання із адаптивною спрямованістю (adaptive) [10].

Взаємодія між подачею матеріалу та очікуваною відповіддю може бути безпосередньою (пряма взаємодія) або опосередкованою (непряма взаємодія). Пряма взаємодія реалізується тоді, коли очікувана відповідь базується виключно на поданому матеріалі. При непрямій взаємодії очікувана відповідь містить додаткову інформацію, яка відсутня в поданому матеріалі.

Наприклад, при виконанні тестового завдання тестованому пропонується прокоментувати якийсь факт. Звичайно, такий коментар буде містити мовний та мовленнєвий матеріал, за допомогою якого тестований зможе пояснити власне бачення проблеми. Тут слід зауважити, що в цьому випадку йдеться не про "заплановану" очікувану, а про так звану гіпотетичну відповідь тестованого, яка, залежно від своєї специфіки, може тільки прогнозуватися розробником тесту, оскільки відповідь кожного тестованого буде суто індивідуальною. Результати експериментів показали, що в цьому випадку некерованою стає вся мовленнєва поведінка тестованого, тому тестові завдання з непрямою взаємодією потребують ретельно продуманих критеріїв оцінювання відповідей тестованих.

Проаналізувавши основні характеристики тестового завдання, можна зробити такі висновки:

- характеристики тестованих завдань доцільно описувати за такими категоріями: характеристики сетінгу (setting), характеристики рубрик тесту (rubrics), характеристики подачі матеріалу (input), характеристики очікуваної відповіді (expected response), зв'язок між характером подачі матеріалу та очікуваною відповіддю;

- процес тестування включає такі складники як характеристики тестового завдання та характеристики тестованого, які взаємодіють під час здійснення останнім мовленнєвої діяльності при виконанні тесту з іноземної мови; ці характеристики повинні враховуватись при розробці специфікацій тесту з іноземної мови.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку, на наш погляд, є дослідження інших складників процесу тестування (мовленнєвої діяльності та індивідуальних характеристик тестованого).

Література

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения: общедидактический аспект. – М.: Педагогика, 1977. - 254 с.
2. Зимняя И.Я. Психология обучения неродному языку. – М.: Русский язык, 1989. - 219 с.
3. Коккота В.А. Лингводидактическое тестирование: Науч.-теорет. пособие. – М.: Высш. шк., 1989. - 127 с.
4. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авт. під кер. С.Ю.Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. - 328 с.
5. Рапопорт И.А. К вопросу о надежности как об одном из критериев эффективности теста //Психология. – Киев: "Р.Ш.",1972. - Вып. 11. - С. 101-116.
6. Талызина Н.Ф. Контроль и его функции в учебном процессе //Советская педагогика. - 1989. - № 3. – С. 1-16.
7. Цатурова И.А. Элементы тестирования в методике обучения чтению в технических вузах (на материале английского языка): Автореф. дис.

канд.пед.наук: 731 / НИИ содержания и метод, обучения АПН СССР. – М., 1971. - 23 с.

8. Alderson J., Clapham C, Wall D. Language Test Construction and Evaluation. – Cambridge: Cambridge University Press, 1995. - 310 p.
9. Bachman L. Fundamental consideration in language testing. – Oxford: Oxford University Press, 1990. - 268 p.
10. Bachman L., Palmer A. Language testing in practice. – Oxford: Oxford University Press, 1996. - 377 p.
11. Oiler J. Dictation as a test of ESL Proficiency // Teaching English as a Second Language: A Book of Readings. – McGraw-Hill, 1972. - P. 122-134.

Анотація

Предметом нашого дослідження є короткий огляд та характеристика основних складників процесу тестування, які взаємодіють під час здійснення тестованим мовленнєвої діяльності при виконанні тесту з іноземної мови. Здійснено аналіз таких характеристик тестових завдань як сетінг, рубрики тесту, подача матеріалу, очікувана відповідь.

Ключові слова: процес тестування, тестове завдання, сетінг, рубрики тесту, подача матеріалу, очікувана відповідь, вибіркова відповідь, обмежена відповідь, розширена відповідь, завдання із зворотною спрямованістю, завдання з незворотною спрямованістю, завдання із адаптивною спрямованістю.

Аннотация

Предметом нашего исследования является краткий анализ и характеристика основных компонентов процесса тестирования, которые взаимодействуют во время осуществления тестированным речевой деятельности при выполнении теста по иностранному языку. Осуществлен анализ таких характеристик тестовых заданий как сетинг, рубрики теста, подача материала, ожидаемый ответ.

Ключевые слова: процесс тестирования, тестовое задание, сетинг, рубрики теста, подача материала, ожидаемый ответ, избирательный ответ, ограниченный ответ, расширенный ответ, задание с обратной направленностью, задание с необратной направленностью, задание с адаптивной направленностью.

Summary

The subject of our investigation is a brief analysis and characteristics of the main components in testing process. These components are to interact when performing a test task. Such categories as setting, rubrics, input, expected response are investigated.

Key words: testing process, test task, setting, rubrics, input, expected response, selected response, limited response, extended response, reciprocal task, non - reciprocal task, adaptive task.